

DAGENS FRÅGOR

Stockholm, 18 dec. 1948.

Hur kunna årets val- siffror förklaras? Hur skall man på ett ungefär siffermässigt kunna förklara förskjutningarna vid årets val? Utgångspunkten är härvid partiernas slutsiffror i jämförelse med för 1944 års val, väljarkårens ökning sedan dess och stegringen av röst-deltagandet.

Det sammanlagda antalet röstberättigade vid 1944 års val utgjorde 4,301,000. Enligt uppgift skall motsvarande siffra i år ha varit 4,690,000; den slutgiltiga siffran kan fastställas först sedan den statistiska centralbyrån hunnit bearbeta röstlängderna. Antalet väljare har sålunda i runt tal stigit med 400,000. Genom 1945 års grundlagsändring ha två nya årgångar tillkommit, tillsammans utgörande ungefär 190,000. Dessutom ha fattigvårds- och konkursstrecken genom 1945 års riksdagsbeslut eliminerats ur vallagstiftningen; år 1945 torde cirka 35,000 ha diskvalificerats till följd av dessa streck, varav det alldeles övervägande flertalet föll på fattigvårdsstrecket. Återstoden representerar det normala tillskott, som uppstår genom att de fyra nya årgångarna sedan 1944 äro större tillsammans än antalet avlidna bland dem, som då voro röstberättigade.

Det rekordartade valdeltagandet kan inte förklaras utan att röst-frekvensen särskilt i socialgrupp III avsevärt höjts. Som bekant laborerar vår officiella valstatistik med tre grupper: socialgrupp I omfattar industrimän, godsägare, högre ämbetsmän o. s. v.; socialgrupp II omfattar jordbrukare, hantverkare, handlande, mellangrads-tjänstemän, förmän, husföreståndarinnor m. fl.; och socialgrupp III omfattar i huvudsak arbetare, lägre tjänstemän och småfolk. Hur stora de olika grupperna voro vid årets val blir inte känt förrän efter statistiska centralbyråns bearbetning av årets valsiffermaterial. År 1944 voro de tre socialgrupperna enligt den officiella representativundersökningen 237,000 i socialgrupp I, 1,666,000 i socialgrupp II och 2,393,000 i socialgrupp III. I jämförelse med 1940 års motsvarande siffror innebar detta att socialgrupp III nedgått från 57 till 55,7 %, samtidigt som socialgrupp I växt från 4,5 till 5,5 %. Den relativa nedgången i socialgrupp III återspeglar uppenbarligen tillväxten framför allt inom tjänstemannaklassen, och det är mycket sannolikt att denna förskjutning ytterligare fortskridit under de fyra sista åren. Valdeltagandet har sedan långliga tider varit mycket skiftande i de tre socialgrupperna. Således var detta vid 1944 års val 85 % i socialgrupp I, 74 % i socialgrupp II och 69 % i socialgrupp III. Med ledning av olika faktorer har valdeltagandet i år kalkylerats till 88 % i socialgrupp I, 85 % i socialgrupp II och 80 % i socialgrupp III. Tydligt var det den stora stegringen i socialgrupp III, som kullkastade Gallups beräkningar. Utom i den första socialgruppen, där kvinnorna 1944 t. o. m. överträffade männen i uppslutning till valurnorna, har

det kvinnliga valdeltagandet förut legat 5 à 6% under männens. Om detta fortfarande skulle vara fallet — något som ändock skulle betyda ett oerhört stegrad kvinnligt valdeltagande — betyder detta att männens procentsiffror för socialgrupperna II och III ligga ett par grader över de angivna 85 resp. 80 procenten. Då man dessutom erfarenhetsmässigt vet att röstfrekvensen är avsevärt högre i åldrarna 35 till 60 år än i de yngsta och äldsta, är det mycket troligt att männen just i de förra generationerna uti alla tre socialgrupperna deltagit i valet nittioprocentigt eller däröver.

I avrundade tal förlorade högern sedan 1944 10,000 röster och kommunisterna 74,000 röster (sedan 1946 127,000 röster), medan bondeförbundet vann 60,000 röster, folkpartiet 485,000 röster och socialdemokraterna 353,000 röster. Av den sammanlagda röststegringen föll på de borgerligas lott cirka 530,000 och på arbetarpartiernas cirka 280,000 röster; valets verkliga politiska tendens framgår klarast av dessa siffror, som visa att arbetarpartierna förmådde vinna endast ungefär en tredjedel av de nya väljarna. Avräknas de två nya årskullarna (22/23-åringarna) och tas hänsyn till att fattigvårdsstreckets försvunnit torde den reella stegringen av röstfrekvensen ligga mellan 625,000 och 650,000; med hänsyn till att de yngsta väljarna bruka ha en lägre röstfrekvens torde antalet röstande bland de genom grundlagsändringen tillkomna båda nya generationerna sammanlagt hålla sig omkring 125,000 eller något däröver. Vid beräkningen av plus och minus för de olika partierna här nedan ligga även vissa Gallupundersökningar till grund.

Högern har sannolikt förlorat minst 50,000 röster huvudsakligast till folkpartiet. Förlusten har noterats till allra största delen i städer och tätorter samt främst gällt tjänstemannaklassen; däremot har högern förhållandevis väl hållit sin ställning på den rena landsbygden. Inom de två yngsta grupperna torde högerens tillskott hållit sig omkring 10,000 och därjämte har uppenbarligen högern fått vissa tillskott — kanske cirka 30,000 — från andra partier eller bland nya väljare.

Bondeförbundets röstökning torde nästan helt kunna förklaras genom partiets starka förankring bland jordbrukarungdomen. Bland de unga torde nämligen partiets andel vara avsevärt större än partiets genomsnittliga andel i väljarkåren. Ströförluster särskilt till folkpartiet torde dock även ha förekommit.

Kommunisternas röstminskning torde till allra största delen om ock ej helt svara mot en röstökning för socialdemokraterna. I förhållande till 1946 kan det antas att socialdemokraterna värvat cirka 100,000 från partiet till vänster. Kommunisternas vinster inom de två nya generationerna kan knappast ha uppgått till 10,000 röster, trots att kommunistpartiet annars dominerats av yngre element.

Socialdemokraterna kunna alltså beräknas ha fått cirka 100,000 f. d. kommunistiska proselyter. Inom de två yngsta årsgrupperna skulle socialdemokraterna enligt Gallups analyser ha fått cirka hälften eller inemot 75,000. Av olika skäl kan det antas, att ett inte ringa antal förutvarande socialdemokratiska väljare, sannolikt omkring 100,000,

nu gingo över till de borgerliga, enkannerligen folkpartiet. Inom väljarkåren i övrigt skulle socialdemokraterna enligt dessa premisser ha gjort en vinst på cirka 275,000, vilken siffra alltså utgör socialdemokraternas andel i den egentliga röststegringen.

Återstår så folkpartiet. Enligt ovanstående beräkningar skulle folkpartiet ha värvat cirka 50,000 från högern och 100,000 från socialdemokraterna. Inom de två nya generationerna torde partiet ha fått inemot 30,000. Bland de nya väljarna i övrigt — här bortses från smärre vinster från bondeförbundet och kommunisterna — har partiet följaktligen hämtat cirka 300,000 röster. Socialdemokraterna och folkpartiet skulle alltså ha haft ungefär lika stor andel i röstfrekvensens stegring.

Med ledning av olika uppgifter, som delvis kunna deduceras ur Gallups undersökningar men på vilka det här skulle föra för långt att gå in, kan man med ganska stor säkerhet beräkna att de borgerliga partierna samlat ungefär 1/4 eller något över 400,000 röster från socialgrupp III. Härav faller den ojämförligt största kontingenten — 270,000 å 300,000 — på folkpartiet. Inom socialgrupp II, jordbrukarnas och medelklassens statistiska samlingskategori, är splittringen på olika partier enastående stor. Man kommer säkerligen sanningen mycket nära, om man utgår ifrån att högern där är företrädd med cirka 300,000, bondeförbundet med cirka 400,000, folkpartiet med cirka 550,000 och socialdemokraterna med cirka 350,000, tillhopa cirka 1,600,000. Från fåtalet kommunister i denna socialgrupp bortses då.

Hur stor skulle enligt dessa siffror den procentuella strömkantingen, mätt i övergång från ett parti till ett annat, ha varit vid årets val? Enligt ovan kalkylerade siffror skulle övergången ifrån högern till folkpartiet betyda cirka inemot 1,5 % av de röstande. Ungefär lika stor har kanske övergångarna bf—fp, fp—bf, bf—h och vice versa samt fp—h sammanlagt varit. Övergångarna inom arbetarpartierna och då egentligen blott från kommunisterna till socialdemokraterna kan likaledes beräknas till högst 3 %. Den betydelsefullaste politiska förskjutningen är dock den, som går från block till block. I år torde rörelseriktningen huvudsakligen ha varit från arbetarpartierna till de borgerliga. Tillsammans torde den direkta övergången mellan blocken hålla sig inom 3 procents gräns, medan hela övergången skulle ha varit c:a 9 procent. I vart fall är siffran 3 procent tillräcklig för att förklara valresultatet när det gäller förskjutningen mellan de två stora idéblocken.

Efter 1936 års val gjorde jag (i en uppsats i Statsvetenskaplig Tidskrift) vissa beräkningar för att söka få en uppfattning om den politiska rörlighetens sannolika omfattning. Medan arbetarpartierna såsom block betraktade i år förlorade 10 mandat till de borgerliga, tappade de borgerliga år 1936 11 mandat till socialdemokraterna och kommunisterna. Förskjutningen mellan blocken hade sålunda ungefär samma styrka bägge gångerna. Enligt mina då gjorda beräkningar kunde valresultatet både matematiskt och politiskt förklaras med en övergång från borgerliga till socialdemokrater, som inskränkte sig till cirka 2 procent. Givetvis äro dessa liksom övriga här gjorda beräkningar endast approximationer. När det gäller övergångsfrekven-

sen torde det inte vara möjligt att få några säkrare hållpunkter utan att intensiva Gallupundersökningar göras. Även utan dessa är dock så mycket klart, att även vid årets eljest så händelserika val den direkta övergången från block till block haft en förhållandevis mycket ringa omfattning. De som i främsta rummet satte sin prägel på årets val voro förutvarande röstskolkare.

Elis Håstad.

En felbedömning. När man begått ett misstag, är det på sin plats att söka precisera såväl dess *innebörd* som dess *orsaker*. Det förra är en nödvändig förutsättning för att man skall kunna diskutera det senare samt dessutom av större allmänt intresse, så till vida som misstagets *orsaker* i regel kunna återföras på någon art av allmän ofullkomlighet hos den som begått det. Båda undersökningarna tillsammans kunna emellertid ha ett visst värde som grundval för framtida bedömanden.

Ytligt sett är misstagets *innebörd* i fråga om det amerikanska presidentvalet mycket lätt att bestämma: Truman blev vald, icke, såsom förutsagts, Dewey. I själva verket ligger saken emellertid något djupare. Felbedömningen består i att vissa faktorer underskattats, andra överskattats. Det är detta som kan vara av något intresse att redovisa.

Först och främst gäller underskattningen Truman själv och hans förmåga att vinna väljarnas sympati. Paradoxalt nog var det måhända just därför att han allmänt betecknades som så obetydlig som han fick ett oväntat tillskott av röster. Amerikanska väljare söka nog ofta mindre en företrädare som de kunna beundra än en som liknar dem själva, som har genomsnittsam Amerikanens förtjänster och fel, som har ärliga avsikter men kan begå misstag. När det om Truman sades att han förkroppsligade den amerikanska drömmen att presidentposten är inom räckhåll för varje medborgare, var detta ur den intellektuella publikens synpunkt en ganska dräpande elakhet, men däremot kanske enligt flertalets uppfattning ett högt beröm.

Betydelsefull var av allt att döma också Trumans energiska insats i valkampanjens slutskede. Hans envisa fasthållande vid en sak som syntes hopplös talade till folkfantasierna, och hans kritik mot den republikanska kongressen övertygade allt flera. Här ligger också en lärdom för framtiden. Den amerikanska opinionens rörlighet måste tydligen tagas med i räkningen vid en bedömning även på kort sikt. I allmänhet har det brukat sägas att så gott som alla väljare fatta ståndpunkt redan omedelbart efter kandidatnomineringarna. Denna gång syntes det ha funnits en grupp som bestämt sig senare och som varit tillräckligt stor för att kunna avgöra valets utgång.

Naturligtvis är det också fråga om en överskattning av Deweys förmåga att göra sig gällande. Att han personligen icke förmådde väcka någon varmare sympati, därom voro alla från början medvetna, och detta har måhända haft större betydelse än man räknat med. Viktigare är dock sannolikt överskattningen av de omständigheter som kommo honom till hjälp.

En av dessa var förhållandena i sydstaterna: man räknade dels med

att Dewey vid en jämn röstfördelning skulle ha större chanser, därför att hans röster kunde antas vara placerade i nyckelstater, under det Truman hade stora block av röster i »the solid South», dels med att »dixiekraternas» avfall skulle beröra presidenten några dyrbara delegatgrupper. I själva verket ha sydstaterna sannolikt numera så ringa betydelse, att dessa omständigheter inte längre spela någon större roll. Guvernör Thurmonds valkampanj gjorde icke mycket till eller ifrån, och antalet sydstatsröster är proportionsvis så litet att det icke utövar någon avgörande inverkan i förhandsundersökningarna.

Warrens kandidatur till vicepresidentposten förmodades ge republikanerna majoritet i Kalifornien, som är en politiskt mycket betydelsefull stat. Även detta var ett misstag. Demokraterna togo liksom tidigare hem spelet i Västern. Måhända var Warrens personliga popularitet en smula överreklamerad, måhända ligger orsaken främst däri att de många som under kriget och efterkrigstiden flyttat från Mellanvästern till Västern övervägande tillhöra sociala skikt och åldersgrupper, som i intet fall vilja stödja en republikansk kandidat, och att de i varje fall äro mindre lokalpatriotiskt inriktade än kalifornienbor av något äldre årgångar.

Även Wallace spelade mindre roll än beräknat. Man förmodade allmänt, att hans kandidatur i vissa industriområden skulle få så pass mycket stöd (vunnet uteslutande på demokraternas bekostnad) att stater som New York, Illinois och Michigan skulle uppvisa flera republikanska än demokratiska röster. I verkligheten fick Wallace's parti mycket mindre framgång än t.ex. La Follette's progressiva grupp på sin tid lyckades vinna i mellanvästerns jordbruksdistrikt. Hela hans kampanj resulterade i ett fullkomligt fiasko, vare sig därför att väljarna genomskådade de realpolitiska konsekvenserna av en röst på Wallace eller därför att hans kommunistflört och hans utrikespolitiska ansvarslöshet berövat honom alla sympatier hos allmänheten. Icke heller negrerna synas i någon mera betydande utsträckning ha röstat på honom.

Det var främst industriarbetarna som väntades komma att splittra sina röster mellan Truman och Wallace. När så icke skedde, berodde det helt säkert till stor del på fackföreningsrörelsens bestämda ställningstagande. När båda de rivaliserande landsorganisationerna, Committee of Industrial Organisation och American Federation of Labor, givit Truman sin välsignelse, betydde detta tydligen denna gång icke blott en demonstration, utan de drogo av allt att döma mera påtagliga praktiska konsekvenser av sitt ståndpunktstagande än någonsin förut. I själva verket är Trumans framgång helt oförklarlig, om man icke förutsätter att de lokala arbetsledarna fått order att arbeta för honom och även i betydande utsträckning gjort det, särskilt under stridens senaste skede. Här ligger också en antydning om efter vilka den alltmera välorganiserade och maktfullkomliga amerikanska arbetarrörelsen lägger sitt politiska arbete. Tydligen äro CIO och AF of L för närvarande ointresserade av separat partibildning sådan som Wallace försökt; de föredraga att i stället arbeta inom det demokratiska partiets ram och söka vinna dess stöd för sina aktuella syften.

Och härvidlag motsvarade Truman tydligen deras önskemål. Att det främst är på sitt inrikespolitiska program han vunnit framgång, är uppenbart. Även om detta i många hänseenden är diffust, inkonsekvent och obestämt har det dock framstått i fördelaktig dager vid en jämförelse med republikanernas ståndpunkt, om vilken man visste ännu mindre men ej utan skäl befarade att den skulle visa sig vara ganska reaktionär. Truman är av allt att döma mera intresserad av att hindra reallönesänkning än att motverka inflationen som sådan. Han har givit vissa löften i fråga om bostadspolitiken, vilka ej utan skäl angivits som oförenliga med en radikal antiinflationspolitik, men som otvivelaktigt varit god valpropaganda. Det skulle knappast förvåna, om detta varit hans största tillgång, så skriande som bostadsbristen för närvarande är i de amerikanska städerna.

Härmed sammanhänger också en annan fråga. Det har allmänt förutsatts, att valet av president skulle vara stridens enda betydelsefulla moment. I själva verket kan man emellertid numera förmoda, att lokala inslag spelat en betydande roll för valutgången. Rikspolitiskt hade demokraterna intet förmånligt utgångsläge, men i vad gällde delstater och kommuner hade republikanerna ett än mindre avundsvärt föregående, liksom deras kongressmän genomgående uppvisat ringa ansvarskänsla under den gångna tvåårsperioden. Att de republikanska kandidaterna vid statliga och kommunala val genomgående voro obesmittade av den framstegsvänlighet, som på senare tid präglat åtminstone Deweys och Vandenberg's politik, var säkerligen också ett betydelsefullt faktum. De lokala kandidaterna voro flerstädes — såsom t. ex. i nyckelstaterna Illinois och Ohio — en black om foten för den republikanske presidentkandidaten.

Återstår frågan varför dessa omständigheter icke beaktades *före* valet utan först åberopas som förklaringar därefter. Tre felkällor kräva därvid uppmärksamhet: pressen, opinionsmätningarna och »allmänna meningen».

Den amerikanska pressen är föga partibunden. Man var därför benägen att förmoda, att dess verklighetsbedömning skulle vara rättvis och rättvisande, oavsett vad dess stöd kunde betyda. Tämligen enstämmigt förutsade den seger för Dewey, oftast med tillfredsställelse, ibland med beklagande. Emellertid torde den kanske just till följd av bristen på partipolitisk anknytning sakna kontakt med läsekretsen i politiska frågor, varför det blir redaktionernas, icke allmänhetens opinion som kommer till uttryck i spalterna.

Opinionsmätningarnas misslyckande är kanske det intressantaste momentet. Om dess orsaker är det omöjligt att på detta stadium säga något definitivt. Det kan vara fråga om en omsvängning i opinionen under de sista dagarna, vilken icke hann komma till uttryck i några opinionsundersökningar. Det kan också vara fråga om något mera djupgående fel i samplingmetodens användning, i de verkställda korrektionerna o. s. v. I varje fall manar denna erfarenhet för framtiden till yttersta försiktighet vid användningen av opinionsinstitutens resultat på såväl det ena som det andra området. En vaken och in-

trängande kritik torde också ur dessas egen synpunkt vara att rekommendera.

I den allmänna uppfattningen hos de amerikaner, med vilka en besökande europé får kontakt, tedde sig Deweys seger såsom säker. Varför misstog man sig så allmänt? Förmodligen därför att Truman fick stöd väsentligen av grupper och personer, som ha liten förmåga att göra sig gällande i allmän diskussion, som över huvud taget sällan uttala sin mening och »märkas» ganska litet. Här ligger sannolikt också en bidragande orsak till pressens felaktiga bedömning.

Slutresultatet blir att man bör vara än mera försiktig än vanligt, när man förutsäger amerikanska valresultat. Det är svårt nog i Sverige, men än mera riskabelt i ett land av Förenta Staternas typ. Det är en lärdom av bestående vikt för både skribenter och läsare.

Gunnar Heckscher.

Den ryska livsformen. *Antoni Ekart* kallar sig en judisk ingenjör från polska Ryssland. Oberschlesien, som i en nyligen utkommen bok »Direkt från Ryssland» (Bonniers, 15:—) skildrar sina erfarenheter av åtta års vistelse i Sovjetunionen. Han häktades av NKVD i mars 1940, när han sökte fly över gränsen till Litauen för att undgå att bli deporterad av de ryska befriare, som i bästa samförstånd med de tyska förtryckarna arbetade på att systematiskt likvidera Polens bildade klass. Ekart dömdes till tre års tvångsarbetsläger, en dom som, sedan han någon tid fått vistas på fri fot, förvandlades till tio år. Straffet avtjänades i olika läger och fängelser i mellersta och norra Ryssland, bl. a. Abezlägret vid Poleirkeln ej långt från de fruktade ishavslägren. Tack vare att Ekart lyckades få en »funktion» som läkarebiträde undgick han en säker död genom överansträngning och undernäring och blev år 1948 repatrierad till Polen, varifrån han undkommit till Sverige.

Vid sidan av Kravtjenkos »Jag valde friheten» är Ekarts bok kanske den märkligaste Rysslandsskildring, som utkommit på senare år. I själva verket erbjuder den ett vida större aktuellt intresse än Kravtjenkos framställning, som ju huvudsakligen hänför sig till tiden före det andra världskriget. Ekart däremot har upplevat Ryssland — både som fånge och fri — sådan det är just nu. Visserligen har nästan alla de sakuppgifter, han lämnar, redan tidigare meddelats i Tadeusz Norwids häromåret utgivna, orättvist förbisedda »Inbrott i Kreml» — den första redogörelse för det ryska straffsystemets tillämpning, som nått västerländsk publik. Men det var dock en refererande översikt, som byggde på andrahandsmaterial, medan Ekart konkret och åskådligt berättar om de öden, som övergått honom själv.

Hans bok bär också omisskännligt det självupplevdas prägel och detta i förening med dess aktualitet och dess lugna vederhäftighet ger den en särställning inom den samtida Rysslandslitteraturen. Det är inte för mycket sagt, att den är ett av de viktigaste bidragen till kännedomen om det ryska samhällslivet av i dag. En kultiverad västerlänning med vetenskaplig skolning beskriver här lika sakligt och lidelsefritt som om det gällt en teknisk rapport sina intryck av

det nutida Ryssland. Trots att han — utan att ha begått något brott i vår mening — av den ryska regimen tillfogats svåra lidanden både som människa och polsk patriot finns det ingen tillstymmelse till politisk propaganda i hans bok, inga anklagelser, ingen indignation, långt mindre något hat. Det patos för fosterland, frihet och människovärde, som författaren inte helt kan undertrycka, förnimmes blott som en svag underton i den nyktra skildringen.

Så mycket verkningsfullare blir genom formens behärskning innehållets ohygglighet. Inte sedan de första autentiska rapporterna från de nazistiska förintelselägren trängde igenom stålvallen har en mera skrämmande lektyr tillhandahållits. Ändå är dödsstraffet principiellt avskaffat i Ryssland och tortyr i teknisk mening förekommer relativt sällan. De c:a 20 millioner fångarna i de ryska tvångsarbetslägren omkommer nästan aldrig genom yttre våld — vare sig de avtjänar sitt straff på de glödheta mellanasiatiska stepperna eller i den sibiriska tundrans arktiska natt. De avlider till följd av vad som enligt en speciell NKVD-order benämnes »försvagning av hjärtverksamheten», d. v. s. de får långsamt svälta ihjäl under utförande av omänskliga arbetsprestationer i ett mördande klimat. Det finns på det hela taget ingenting av avsiktlig grymhet i detta gigantiska människooffer, det är blott och bart uttryck för en mentalitet och en åskådning, som för oss är ofattbar.

Alldeles särskilt påtagligt blir detta, när man genom Ekarts bok kommer till klarhet om, att det endast råder en gradskillnad och inte någon egentlig artskillnad mellan livet i och utanför de ryska fånglägren och fängelserna. Hela Sovjetunionen är ju nämligen ett jättelikt tvångsarbetsläger, som regeras av en liten privilegierad kast av byråkrater, poliser och militärer. Fria och fångar styrs efter samma principer, även om de tillämpas med olika grad av hårdhet, och dessa principer, på vilka den väldiga sovjetmakten vilar, heter hunger, fruktan, okunnighet och misstro. Genom att hålla hela folket på svältgränsen, genom att injaga en panisk förskräckelse för den hemliga polisen, genom att undertrycka eller förfälska alla upplysningar om inte bara förhållandena i utlandet utan också förhållandena inom Ryssland och slutligen genom att utså misstro mellan arbetskamrater, mellan man och hustru, mellan föräldrar och barn, förhindrar regimen effektivt alla politiska förändringar och befäster sitt välde.

Systematiskt förvandlas på detta sätt 100-tals miljoner ryssar till själlösa, djuriska, varje mänsklig värdighet berövade redskap åt samtidens värsta politiska tyranni. Detta är den ryska livsformen: den livsform som Sovjetunionens nuvarande härskare av allt att döma vill påtvinga hela världen. Ekarts bok är ett av de många bevisen på att något samförstånd mellan »öst och väst» överhuvudtaget inte är tänkbart, att varje tal härom är uttryck för en aningslös naivitet, en fullständig oförmåga att fatta vad som nu sker i Ryssland. Här gives i det långa loppet inget både—och. Antingen måste den ryska eller den västerländska livsformen försvinna.

Gunnar Unger.

Gamla och nya profiler i polsk politik. För ungefär tio år sedan utkom för första och enda gången en polsk »Vem är det?», ett omfångsrikt verk som visserligen väl kraftigt lovsjöng den dåvarande regimenens bärare men som också gav plats för dåtidens ledande män inom den politiska oppositionen. Bläddrar man nu i sagda uppslagsverk får man ett starkt intryck av tidens förvandling: namnen från konstens, litteraturens och vetenskapens områden ha övervägande sitt värde än i dag, men av de numera ledande politikerna i Warszawa finner man i detta uppslagsverk från 1938 inte en enda namngiven! En och annan av dem var väl redan då bekant för tidningsmän och andra observatörer; de hade nämnts i samband med någon politisk process eller i samband med någon åtgärd mot omstörtande verksamhet. Men för att Bierut, Cyrankiewicz, Gomulka och Minc skulle stiga upp från en existens, som under Pilsudskiregimen var på yttersta randen av legalitet, till högsta poster i statsledningen — till detta behövdes det denna grundliga omvälvning som sedan dess försiggått i Polen.

Betecknande för den fortsatta utvecklingen är också hur dessa ledande politikernas *funktioner* på sista tiden förvandlats. Lika beaktansvärt förefaller det att notera vilka *nya* män som just nu börja rycka fram i första ledet. Slutligen förtjänar det väl att nämnas på vilket sätt den nya regimen använder sig av duktigt folk från den gamla tiden.

En man som statspresident *Boleslaw Bierut* var vid sitt framträdande mot slutet av kriget så fullständigt obekant för den polska emigrationen i väster, att det om hans härkomst och förflutna uppstod de mest vilda och motsägelsefulla kombinationer i utlandspressen. I själva Polen kände man honom bättre: från motståndsrörelsen under kriget. F. d. boktryckaren och konsumfunktionären hade redan då en lång verksamhet bakom sig i den vänsterradikala rörelsens tjänst, en verksamhet som tidvis fört honom i fängelse och slutligen i emigration. Vid nygrundandet av det kommunistiska »Arbetarpartiet» och vid samordnandet av de krafter, som voro beredda att samarbeta med ryssarna, hade han fått hand om ledningen. Nu har det av den gamle revolutionären blivit en representant för polsk statsnytta, en utjämningens och sammanhållningens faktor. Presidenten har t. ex. en icke ringa andel i att de politiska dödsdomarna, och andra hårda straff som militärdomstolarna sedan 1945 avkunnat mot aktiva motståndare till den nya ordningen, mildrats — genom att han gjort flitigt bruk av sin benådningsrätt. (En av de senast benådade är den inom den illegala oppositionen på sin tid ledande pilsudskianhängaren och bekante historikern överste Waclaw Lipinski.) I sina tal slår Bierut mycket verkningsfullt an de nationella strängarna. Vad det så gäller att engagera och dra till sig krafter ur andra politiska läger, i syfte att lugna folkskikt som känna sig hotade av den vänsterradikala utvecklingen, har han visat prov på en icke föraktlig förmåga. Men i processen mot Gomulka representerade han de doktrinära kommunisterna, och statspresidenten lät välja sig till det kommunistiska partiets sekreterare precis som Stalin.

Av helt annat slag ansågs länge den roll vara, som spelas av kommunistpartiets förra ledare, vice premiärministern *Wladyslaw Gomulka*. Han är en temperamentsfull viljemänniska, en f. d. oljearbete för vilken den kommunistiska läran syntes vara den enda förlösande sanningen, och han tycktes vilja förverkliga denna lära genom ständigt nya framstötter. Gomulka intog också en representativ ställning i Kominform, vars första sammankomst som bekant hölls i Polen och under Gomulkas ordförandeskap. Men han föll i höstas i onåd och blev avsatt från sin partiledarpost genom en typisk osteuropeisk kättarprocess. Genom att erkänna sina försyndelser mot den allena saliggörande rätta läran fick han dock bibehålla en del av sina poster.

De polska kommunisternas andre starke man, industriministern *Hilary Minc*, är däremot typen för en dialektiskt skolad intellektuell. Han handhar de marxistiska teorierna med överlägsen kännedom och ur dessa härleder han rent av odoktrinära, ibland originella praktiska åtgärder. Mångårig förkrigstjänst i den polska offentliga statistiken har gjort honom förtrogen med de ekonomiska tingen, så att han förmår leda den nya statliga planhushållningen med personlig auktoritet. Under kriget studerade Minc nationalekonomi vid ett universitet i Sovjetunionen och har sedan den tiden goda förbindelser i Moskva. Detsamma kan sägas om den kloke kommunistiske statssekreteraren och partiteoretikern *Jakob Berman*, en näringshistoriker och publicist som många utländska observatörer betraktar som en den polska politikens grå eminens. Faktum är att Bermans inflytande, som ministerrådets ständige sekreterare och ordförande för »sammanslutningskommittén» för de båda marxistiska partierna, inte är ringa. Men han verkar emellertid mera utjämnande, rådgivande och förbindande än i egentlig mening bestämmande, och han strävar inte till att komma i statsledningen.

Den representative mannen för denna statsledning är, vid sidan av Bierut, för närvarande den unge ministerpresidenten *Josef Cyrankiewicz*, socialdemokratiska partiets generalsekreterare. Mer än någon annan socialdemokratisk ledare har han fört sitt parti på vägen till sammansmältningen med kommunisterna. Som skicklig talare och debattör, försedd med martyrgloria från mångårig koncentrationslägervistelse, är denne hastigt uppstigne partifunktionär populär i vida kretsar även utöver de egentliga anhängarna. Vilken roll han kan komma att spela efter de båda arbetarpartiernas sammanslagning, måste man avvakta och se. De andra äldre ledarna inom socialdemokratiska partiet ha under fusionsprocessens gång kommit alltmer i bakgrunden och många motsträviga ha helt enkelt skjutits åt sidan. I deras ställe har en rad nya män trängt fram i förgrunden hos socialdemokraterna. Den mest betydande av dessa är Polens f. sändebud i Washington och representant i FN:s säkerhetsråd, professor dr *Oskar Lange*. Denne ättling till tyska kolonister i Lodz' industrirevir befann sig under mellankrigstiden som utvandrare i USA, där han då i egenskap av socialistisk nationalekonom lättare kunde erhålla en professur. Han var inte bara redan amerikansk medborgare utan också ledande själen för en helt ny teoretisk rikt-

ning inom »the new deals» planhushållare, vars amerikanska tidskrift han än i dag ger ut. Återvägen till Polen fann han via en rörelse bland sina egna landsmän i USA, en rörelse som arbetade till förmån för den nya Warszawaregimen. Som talesman för detta Amerika-Polen mottogs han på sin tid av Stalin och kort därpå var han en av de ledande polska diplomaterna, under det att han nu leder den socialdemokratiska riksdagsfraktionen i Warszawa. Som saklig kritiker av den amerikanska utrikespolitiken är dr Lange, med sina måttfulla formuleringar, oöverträffad i Östeuropa och kan anses ha vissa framtidsutsikter just i den rollen.

I det kommunistiska lägret ha också några nya profiler trängt sig fram i förgrunden. Hit hör framför allt den unge vice talmannen i riksdagen, *Roman Zambrowski*, en f. d. metallarbetare som nu nått posten som andre partisekreterare och på senare tid genomfört en rad specialuppdrag. Det var han som organiserade de speciella kommissioner, som vid genomförandet av den nya ekonomiska lagstiftningen delvis trädde i stället för de vanliga domstolarna. Den eldige *Zambrowski* kompletteras av den lugne men sammanbitet energiske *Zenon Kliszko*, en yrkesjurist och officer i krigstidens militära motståndsrörelse. Denne är författare till den gällande valordningen och den är av sådan art att den inte gjorde yttersta vänstern besviken. *Kliszko* är också just nu kommunisternas fraktionsledare i sejmen, riksdagen.

En annan uppåtgående stjärna hos kommunisterna är ledaren för deras ungdomsorganisation, *Janusz Neugebauer-Zarczycki*, i likhet med Lange en poloniserad tysk kolonistson från Lodz-reviret. Före kriget fick han sin organisatoriska utbildning i den polska grenen av KFUM och var en längre tid anställd i sagda organisation. Med sina 35 år är han redan generalmajor, och i sin egenskap av ledare för den kommunistiska ungdomen bestämd att bli ledare för vänsterns »enhetsungdom». Han står nu också i spetsen för den statliga obligatoriska ungdomstjänsten.

Bland männen från den gamla regimen, vilka nu återvänt till polsk statstjänst, spelar några f. d. Pilsudskiministrar en viss roll. Dit hör den förutvarande vice premiärministern *Eugen Kwiatkowski*, mannen som på sin tid byggde Gdynias hamn och nu är regeringskommissarie för alla polska hamnar och f. ö. tillhör riksdagen i egenskap av partilös regeringsanhängare. Även f. handelsministern och på sin tid sändebud i Stockholm, *Antoni Roman* — han var nära vän till utrikesminister Beck och dennes medarbetare — är återigen i tjänst som polsk underhandlare då det gäller handelsfördrag med utlandet. Andra högre tjänstemän ur denna krets är f. statssekreteraren under Pilsudskiregimen, nuvarande sändebudet dr *Adam Rose*; vidare ministerialdirektörerna *Drozdowski* och dr *Lychowski*. Under senare år ha dessa gamla fackmäns roller ökat i betydelse. Den nya regimen har för sådana funktioner inte lyckats med att i en handomvändning skapa fram återväxt, men regimen mål är dock entydigt klart: med tiden skall man ha hunnit skola egna krafter även för dessa ändamål.

Politiska stormbyar Under nära elva århundraden har Marocko befunnit sig utanför den europeiska expansionspolitikens intressesfär. Landets politiska betydelse har emellertid under de senaste decenniernas lopp oavbrutet växt. Ju lättare och talrikare förbindelserna bli mellan nya och gamla världen, desto större blir värdet av det marockanska protektoratet på gränslinje mellan Atlanten och Medelhavets internationella stråkvägar. Marocko är visserligen den mest senkomna klenoden i Frankrikes besittningar på andra sidan haven, men utgör hörnstenen i dess afrikanska välde.

Det marockanska sultanatet erbjuder den dubbla säregenheten att under flera sekler ha styrts av samma dynasti, sadi-sjariferna, och att ända till år 1912 ha bevarat sitt oberoende, i olikhet med Egypten, Tripolis, Tunisien och Algeriet, vilka alla varit turkiska vasallstater. Befolkningen utgöres huvudsakligen av berber, splittrade i sju olika grupper på olika utvecklingsstadier, alltifrån den primitiva klanen Zain och de krigiska invånarna i Riff-bergen till de gästvänliga »Chlecchs», vilka äro de mest tillgängliga för europeisk kultur. Samhälslivet grundar sig på en feodal organisation, styrd av en rådsförsamling, kallad »Djemaa». Förbindelserna mellan de olika grupperna, som fordom utgjort småstater, ha under århundraden karakteriserats av ständiga inbördeskrig. Det osäkra marockanska statsförbundet med sin ambulatoriska regering och centralförvaltning kunde emellertid stödja sig på tvenne mäktiga faktorer, nämligen den muhammedanska religionens enande band och sultanens något ostadiga men traditionellt vördnadsbjudande anseende. Regeringen, benämnd Maghzen, har tvenne sekelgamla uppgifter: att driva in skatten och upprätthålla en armé. I städerna och på slättbygderna har programmet kunnat genomföras ganska bra, medan invånarna i bergsområdena ofta vägrat både pengar och soldater. Sultanens kassa led ständig brist på medel att betala soldaternas löner. Armén hotades av samma onda som budgeten, ty regeringen kunde sällan lita på de olika stammarnas trohet, välvilja eller disciplin. Vid minsta anledning till missnöje försvunno soldaterna. Den permanenta bristen på pengar och soldater har i sin tur lett till att centralförvaltningen alltid tvingats till en ovanlig diplomatisk smidighet och ett starkt verklighetssinne, som velat utnyttja sultanens religiösa auktoritet.

Sultanen är »de troendes furste», Emir el Munimin, och besitter rätten att välsigna, benämnd baraka. Han regerar med hjälp av visirer. Deras chef, stor-visiren, är inrikesminister och måste i denna egenskap besitta en nästan otrolig uppfinningsrikedom och intelligens. Hans roll består ej blott i att indriva skatter och upprätthålla en armé, utan även att vidmakthålla den traditionella osämjan mellan de olika berberstammarna, att ena de svaga mot de starka. Ministerrarna ha ytterst låga löner, men samla säckar av guld och låta bygga fina palats. Deras förmögenhet är emellertid byggd på den politiska gunstens obeständiga skal, ty regeringsmakten behärskas av intriger som i »Tusen och en natt». Sultanen kan, när det faller honom in, låta arrestera en av sina ministrar, skingra hans familj och sälja all hans egendom. Vissa familjer ha lyckats tillvälla sig ett slags privilegium

på ministerposterna som visir, packa, guvernör eller kid, vilka beledsaga sultanen på hans talrika residensombyten från Fes, huvudstaden i norr, via Mekriès och Rabat till Marakusj, huvudstaden i söder. Armén och den högre förvaltningen följa härskaren på hans politiska »pilgrimsfärder», vilket ingalunda underlättar vare sig regeringens eller förvaltningens uppgifter.

Det franska protektoratet i Marocko grundades först år 1911—1912 och vilar alltså ej på gammal grund. Det kan ej heller stödja sig på en talrik fransk befolkning. Gentemot åtta miljoner muhammedaner och ungefär hundra tusen israeliter kan Frankrike sätta upp omkring 300,000 nybyggare, vilket knappt utgör 4% av befolkningen under det att motsvarande siffra i Algeriet är 10% och i Tunisien 12%. Sultanen har vid sin sida en fransk generalresident och en fransk förvaltning, som utfört ett avsevärt pacificeringsarbete, men detta har ej varit i stånd att tillfredsställa försvararna av Marockos oavhängighet. — Principen om folkens självbestämmerätt har vunnit passionerade anhängare i det gamla marockanska sultanatet. Sitt naturliga säte har den nationella frihetsrörelsen funnit i det ärevördiga universitetet i Fes, där Koranens religiösa och sociala principer förkunnas med en outtröttlig iver. Fes har blott en rival, nämligen Tangers internationella oväderscentrum. För att rätt uppskatta den marockanska frihetsrörelsen kan man lämpligen erinra om det gamla arabiska ordspråket: »Tunisiern är en kvinna, invånaren i Algeriet en man, men Marockanen allena är en krigare.»

Trenne förgrundsfigurer stå i spetsen för den marockanska nationen, nämligen Hassan el Nazzini, Si Allal el Fasi och Ahmed Bala-fredj. Den förstnämnde, chef för det demokratiska partiet Kaumin, har en europeisk utbildning. Han har gått i franska skolan i Rabat, studerat juridik i Frankrike och avlagt filosofie doktorsexamen i Genève, som genom emiren Chekib Arslan länge varit ett centrum för den panarabiska propagandan mot Europa. Som författare har han bekämpat protektoratspolitiken i en bok, som bär den suggestiva titeln »Storm över Marocko», i tidskriften *El Maghreb* och i tidningen »Folkets vilja».

Si Allal el Fasi, ledaren för det marockanska oavhängighetspartiet, Istiqlal, har däremot en övervägande muhammedansk kultur. Som professor vid den berömda religiösa skolan Karassin har han gjort sig känd för sin vältalighet och sin djupa insikt i muhammedansk rätt och arabisk litteratur. När han vid 35 års ålder förvisades till Gabon, vann han fängelseväktarens beundran genom sin förmåga att snabbt lära sig franska språket. Nästan alla hans medarbetare ha studerat i Frankrike. Partiets generalsekreterare, Abdemdjelli, är bror till pater Jean, professor i teologi vid katolska universitetet i Paris och framstående medlem av det berömda prästseminariet Saint-Sulpice. Det var just pater Jean som anordnade för sin bror ett längre samtal med en av M. R. P:s ledare, Francisque Gay. Detta innebär att Istiqlal numera har en permanent officiös representant hos ett av de franska regeringspartierna. Istiqlal publicerar en tidning på franska, *d'Opinion*, och en annan på arabiska språket, *El Alam*. När general-

residenten låter censurera någon av dessa tidningar sprids det oaktat nyheterna tack vare stenciliserade flygblad. Både Istiqlal och Kaumin leva på penningbidrag från folket. Varje butik, varje litet varustånd har sin penningbössa där varje köpare lägger ned sitt mer eller mindre frivilliga bidrag.

Den tredje ledaren, Ahmed Balafredj, är filosofie licentiat. Han har gått i »skolan för högre studier» i Sorbonne i Paris, och är till sitt yrke föreståndare för ett lärarseminarium.

Vad dessa trenne ledare begärde i begynnelsen, för snart 15 år sedan, var avskaffandet av den direkta franska förvaltningen, vilken ansågs stå i strid med 1912 års fördrag, flera platser inom förvaltningen åt det inhemska elementet, full jämställighet mellan franska och marockanska tjänstemän, och upprättandet av municipalstyrelse. Frankrikes roll borde inskränka sig till den tekniska rådgivarens temporära bistånd.

När folkfrontsregeringen kom till makten i Frankrike år 1936 växte emellertid fordringarna omedelbart, emedan kommunistiska partiet alltid varit fientligt stämd mot all kolonialpolitik i stånd att stärka Frankrikes internationella position gentemot den bolsjevistiska propagandan. Oroligheter bröto ut i Marocko, då de tre nationalistiska ledarna arresterades för upprorisk propaganda mot skyddsstaten. Främlingslegionen blev tvungen att gripa in. Franska utrikesdepartementet önskade en fredlig lösning och utverkade de trenne »uppviglarnas» frigivande. Resultatet blev ej uppmuntrande. År 1937 angrepo tusentals fanatiska marockaner de franska trupperna, som blevo tvungna att öppna eld. På flera ställen måste motoriserade truppförband och flygmaskiner gripa in. Hassan el Nazzini deporterades till Sahara-öknen.

Det andra världskrigets omvälvningar, Frankrikes olycka, de amerikanska truppernas närvaro i Marocko kunde blott ge ytterligare näring åt den inhemska frihetsrörelsen. Sultanen, Sidi Muhamed ben Yusuf, som i sina unga år stod i Frankrikes tjänst och meddelade chefen för protokollet innehållet i samtalen i sultanens palats, vilken sedan vidarebefordrade dem till franske generalresidenten, anser sig ej längre ha samma intresse som förr att stödja den franska protektoratspolitiken. Den inhemska regeringen och förvaltningen intaga samma ställning. Roosevelts frihetsproklamationer, krisen i Syrien, den politiska spänningen mellan franska befrielsekommittén i Alger och de allierade bragte sinnena i sådan svallning att gatukravaller bröto ut den 29 januari 1944. Tack vare general Lecleres energiska ingripande återställdes den yttre ordningen, men sinnenas revolt levde kvar. Missväxtåret 1945 ökade ytterligare missnöjet. Frihetsrörelsen vann allt större kraft och utbredning. För att motarbeta den marockanska nationalismen utnämndes, i mars 1946, till generalresident en specialist, en diplomat, Erik Labonne. Den 22 juli samma år offentliggjorde han ett vidsträckt politiskt och ekonomiskt reformprogram. Marockanerna skulle få rösträtt trots deras medeltida samhällsorganisation; de kunde även bilda inhemska fackföreningar. Men fram-

för allt gällde det att höja landets intellektuella nivå genom upprättandet av talrika nya skolor — flertalet kan varken skriva eller läsa.

Generalresidentens Labonne kloka reformprogram, som förr eller senare måste tillämpas, förkastades både av de marockanska nationalisterna, de franska ämbetsmännen och nybyggarna i landet. Ahmed Balafredj förkunnade överallt att en dylik reform fordrar stora summor, som blott Frankrike kan erbjuda, vilket skulle medföra en seger för den franska kapitalismen och en utarmning för det marockanska folket. Idén att förbli en medlem av den nya franska unionen ansågs oantaglig. I ett tal i Tanger, den 10 april 1947, förkunnade sultanen att »Marocko önskade åtnjuta sina fulla rättigheter», med andra ord sin självständighet. Detta uttalande framkallade nästan lika mycken sensation som kejsar Wilhelms tal i mars 1905 i Tanger!

Marockos fordran på självständighet har till korollarier dels vägran att vara medlem i den franska »unionen», dels rätten att söka stöd hos andra makter och dels Marockos anslutning till den panarabiska ligan i Cairo. Sultanen räknade framför allt med stöd från USA. Dyliga förhoppningar ha emellertid för närvarande ingen säker grund.

Hassan el Nazzini föreslog allmän vägran att lyda franska myndigheternas order. Si Allal el Fasi talade utan omsvep om »den franska politikens bankrutt». Det kommunistiska partiet i Frankrike gav den marockanska frihetsrörelsen sitt stöd för att gynna Moskvans planer. Sultanen, som förlitade sig på stöd utifrån, vägrade härefter att underteckna de franska myndigheternas förordningar. Situationen blev så kritisk att den 14 maj 1947 ersattes Erik Labonne av general Juin, en av marskalk Lyanteys lärjungar, en man med lika mycken militär som politisk begåvning. Han hade dessutom den dubbla fördelen att väl känna till Marocko och att vara persona grata hos den inhemska marockanska regeringen. Allt tycktes åter bli normalt, då en ny diplomatisk bomb exploderade i och med Abdel Krims landstigning i Egypten. Mitt i den religiösa faste-perioden, ramadhan, kom underrettelsen om den gamle riffkabycheffens flykt. Denna framstod desto mer hotfull som Kairo är sätet för den panarabiska ligan, en mötesplats för alla intriger mot Frankrikes nordafrikanska besittningar, ett slags politiskt Mecka.

För att motverka sultanens oavhängighetspolitik hade man på högre ort ansett det lämpligt att låta den gamle krigaren med sin hjältegloria återvända till Marocko. Planen kan försvaras, men utförandet av den ägde rum med en sådan brist på verklighetssinne att det påräknade trumfkortet blev ett fiasko. Den gamla frihetskämpen har ej glömt bort Koranens bud: »Överallt där du möter avgudadyrkarna (d. v. s. de kristne) döda dem!» Den 4 juni 1947 gjorde han följande trosbekännelse till den engelska tidningen Daily Telegraph: »Marocko kan ej bli medlem av den franska unionen. Redan idén är dömd att strandas. Den allmänna opinionen i Marocko förkastar den. Det är allenast i ramen av ett enat och oberoende land, förenat med den arabiska ligan, som Marockos, Tunisiens och Algeriets framtid kan

organiseras. Detta är 20 miljoner Nordafrikaners oåterkalleliga beslut.»

Sultanen hade beslutat att hänvända sig till FN för att skaka av sig det franska »oket», men general Juins utnämning hade en ovanligt lugnande verkan på den nationalistiska agitationen i Marocko, framför allt på sultanen själv, vilken befinner sig i en svår ställning och fruktar lika mycket Abdel Krim i Kairo som den franske generalresidenten. Han kan ej glömma bort att den forne härskaren över Riff-området sökt fördriva hans far från tronen och att det hängt på ett hår att den heliga staden Fez fallit i uppviglarens händer. Ett kvarts sekel har förflutit sedan dess. Visserligen har Abdel Krim svurit trohetsed åt sultanen, men denne är mycket skeptisk över värdet av detta oväntade bevis på lojalitet. Antagligen har han mycket rätt häri.

Kan emellertid Abdel Krim verkligen köra bort den nuvarande monarken från tronen? Teoretiskt sett är denna eventualitet utesluten, ty Abdel Krim är ej en ättling av profeten Muhammed och har alltså ej »la baraka», rätten att välsigna, som bildar kungamaktens andliga grund. Marockos historia erbjuder dock exempel på att denna regel ej alltid respekterats. Mycket talar för att den nuvarande dynastiens anseende ej skulle väga tungt i folkgunstens vågskål, om Abdel Krim lyckades jaga bort »de vita inkräktarna». Sultanen å sin sida drömmer om att bli ej blott det egna landets befriare utan även Islams nye kalif, men härigenom bringas han i opposition mot kungen av Egypten. General Juin å andra sidan inger respekt. De marockanska nationalisterna våga ej öppet trotsa honom, även om de kunna räkna med aktivt stöd från de 1,500 kommunistiska ämbetsmän, som i de ryska intressenas namn protesterat mot generalresidentens »reaktionära politik». Denna politik bär dock Lyanteys liberala prägel.

Frågan står emellertid öppen, om general Juins reformprogram ännu motsvarar de senaste årens utveckling. Sultanen, hans omgivning och den marockanska nationen böra ej förglömma att landets enhet är Frankrikes verk, och att Marocko ännu ej besitter den politiska, ekonomiska och sociala bildning som är nödvändig för att bli och förbli fritt. Marockos elit är ytterst fåtalig. Fred, rättvisa och ökad allmän välmåga är den värdefulla kulturella gåva, som den gamla kulturstaten Frankrike givit de krigiska berberstammarna i Marocko. Skulle det franska protektoratet försvinna, skulle detta betyda för den stora massan av befolkningen rättvisans och borgarfredens annullering. Nationen i sin helhet skulle ej vinna på en dylik omläggning.

Olof Höijer.